

Mattilsynet
Bente Bergersen
Felles postmottak
Postboks 383
2381 BRUMUNDDAL

Vår saksbehandler
Anja Fykse Lillehaug

Vår dato
20.10.2022
Deres dato
20.07.2022

Vår referanse
16/00918-5
Deres referanse

Høringsinnspill fra Norges Bondelag og Norsk Fjørfeleg - endring av forskrift om hold av høns og kalkun

Vi takker for invitasjon til å komme med innspill til endringsforslag til forskrift om hold av høns og kalkun. Etersom Mattilsynet foreslår en større omstrukturering av forskriften, omtaler dette høringsinnspillet bare noen av endringsforslagene fra Mattilsynet. For øvrige endringsforslag viser vi til høringsinnspill fra Animalia, Nortura og KLF.

Innledningsvis vil vi si at flere av forslagene til nytt regelverk er tiltak som allerede er initiert og iverksatt av næringen selv gjennom innføring av dyrevelferdsprogrammer, utvidelser av eksisterende dyrevelferdsprogrammer og KSL-krav. Vi ønsker tiltakene velkommen og støtter Mattilsynets forslag om å flytte regelverket etter næringas eget dyrevelferdsarbeid.

Selv om vi støtter de fleste forslagene i utkastet til forskrift er det viktig å presisere at høringsbrevet sterkt undervurderer praktiske og økonomiske konsekvenser av noen av forslagene. I høringsbrevet skriver dere at Mattilsynet «mener at et beriket levemiljø vil virke positivt inn på fuglenes velferd og helse, noe som vil bidra til å oppveie kostnaden» (vår understreking). Dere skriver også at dere mener at kostnadene forbundet med tiltak for å holde gasskonsentrasjoner under 20 ppm NH₃ og 3000 ppm CO₂ er en presisering av regelverk, og at kostnader «oppveies av et bedre levemiljø for fuglene og bedre arbeidsmiljø for dyreholderen og røtter». Mattilsynet viser ikke til analyser eller erfaring med at tiltakene som går utover det næringa allerede har innført gir bedre økonomiske resultater i form av f.eks. bedre helse, korte framføringstid eller lavere dødelighet. Det legges heller ikke frem noen vurdering av hvor mange som kommer til å måtte installere varmeanlegg eller varmegjenvinner i husene sine i forbindelse med nye krav.

For næringa er det viktig at myndighetene er har oversikt over kostnader ved nye krav ettersom krav som går utover bondens økonomiske bæreevne og som ikke kan hentes inn i markedet må dekkes av det offentlige dersom man skal unngå redusert produksjon og matsikkerhet.

Utviklingen i dyrevelferd må ha en hastighet som gjør at tiltak både er praktisk og økonomisk gjennomførbare for næringa. For krav om dyrevelferdstiltak der det mangler erfaringsbasert kunnskap om praktiske løsninger må det settes overgangstider tilpasset produksjonen. Dersom det innføres tiltak som går utover bondens økonomiske bæreevne, må disse tiltakene dekkes av det

Bondelagets Servicekontor AS

Postadresse: Postboks 9354 Grønland, 0135 OSLO, Tlf: 22 05 45 00
Besøksadresse: Landbrukets Hus, Hollendergata 5, 0190 OSLO
Bankkonto: 8101.05. 91392, **Org.nr.:** 985063001 MVA
bondelaget@bondelaget.no, www.bondelaget.no

Norges Bondelag

Bankkonto: 8101.05.12891
Org.nr.: 939678670

offentlige dersom kostnadene ikke kan hentes i markedet. Det er derfor avgjørende at det gjøres gode konsekvensutredninger med kostnadsberegninger før nye krav innføres.

1. Dokumentasjonskrav

Nye krav til dokumentasjon, eksempelvis innføring av krav om skriftlig velferdsplan, må vurderes i lys av at den enkelte bonde allerede opplever stor dokumentasjonsbelastning for drifta. Det må være mulig benytte veilednings- og rapporteringsmaterieell fra eksempelvis varemottaker, KSL eller Animalia for å etterkomme slike krav.

2. Dyrevelferdsprogrammer

Norsk fjørfe næring jobber hele tiden aktivt med dyrevelferd for å utvikle løsninger og gjennomføre dyrevelferdsforbedringer i egen produksjon. Dyrevelferdsprogrammene er et av næringas viktigste verktøy i dyrevelferdsarbeidet, og er næringas eget initiativ. Forskriftsfesting av dyrevelferdsprogrammene er et viktig tiltak for ytterligere å sikre oppslutning om programmene, men det er samtidig viktig at husdyrnæringas eierskap til programmene beholdes. Programmene bygger på en tydelig rolle- og ansvarsdeling mellom produsent, praktiserende veterinær, varemottaker og Mattilsynet. Besøk som gjennomføres som en del av programmene skal først og fremst være rådgivingsbesøk. For å beholde tillit til dyrevelferdsprogrammene og fremdeles kunne benytte dem som et viktigste verktøy i dyrevelferdsarbeidet er det avgjørende at rollefordelingen opprettholdes. Mattilsynet foreslår å gå fra å endre sin rolle gjennom å gå fra å *anerkjenne* til å *godkjenne* programmene. For di vi er usikre på den praktiske betydningen av begrepsbyttet, og mulig endring av roller i dyrevelferdsprogrammene, støtter vi ikke dette forslaget.

3. Klima og luftkvalitet

I dag stiller norsk regelverket konkrete krav til maksimale gasskonsentrasjoner for kyllinghus med en dyretetthet over 33kg/kvm, jf vedlegg 2 i forskrift om hold av høns og kalkun. For andre tettheter av kylling samt øvrige fjørfeproduksjoner, er bestemmelsens ordlyd at *«ventilasjonssystemer og systemer for gjødselhåndtering skal være utformet, drevet og vedlikeholdt slik at uheldige konsentrasjoner av gasser ikke oppstår»* (vår understreking).

I svensk regelverk skal fjørfe ikke langvarig settes for høyere CO₂-konsentrasjon enn 3000 ppm, jfr SJVFS 2019:23. For verpehøner og avlsdyr til slaktekylling er kravet at dyrene ikke langvarig får utsettes for NH₃-konsentrasjoner over 25 ppm. Til sammenlikning har arbeidsmiljøloven i Sveige også en grenseverdi på 25 ppm NH₃ (50 ppm for kortvarig opphold), og EU har en veiledende grenseverdi for mennesker på 20 ppm NH₃. EUs grenseverdi brukes også i Norge for arbeidsmiljø i landbruket og ligger også på 20 ppm NH₃, jfr forskrift om tiltaks- og grenseverdier.

I utkast til ny forskrift foreslår Mattilsynet å innføre grenseverdier for gasskonsentrasjon i all fjørfeproduksjon, og sier samtidig at det ikke er en endring, men en klargjøring av regelverket. Norges Bondelag og Norsk Fjørfe lag mener at innføring av grenseverdier er en vesentlig endring av regelverket. Endringen vil for mange produsenter føre til behov for omfattende investeringer. Behovet for investeringer er ikke omtalt i Mattilsynets høringsbrev.

3.1. Dagens praksis

De fleste fjørfehus har computerstyrt ventilasjon. Det er likevel ikke slik at alle hus har denne typen ventilasjon, og i hus for verpehøner er det mange som verken har varmeanlegg eller varmegjenvinner knyttet til ventilasjonsanlegget¹. Computerstyrt ventilasjon styrer først og fremst etter temperatur, og har ikke nødvendigvis sensorer for CO₂ og NH₃.

Uten å ha gjennomført noen kartlegging tror vi at ca. halvparten av de som har computerstyrt ventilasjon også overvåker CO₂. Nesten ingen overvåker NH₃ med sensorer. NH₃-målere er skjøre og inngår sjelden i standard utstyr. En håndholdt kombinert CO₂ og NH₃-måler med akseptabel kvalitet koster ca kr 20 000,-, og må kalibreres årlig. For NH₃-gass er bonden/røkters egne sanser (lukt og øyne) nyttige verktøy for å oppdage for høye konsentrasjoner. Det foreslåtte

¹ Fjørfe næringen i Norge, husdyrholdets vekstnæring, Agrianalyse 2020

<https://www.agrianalyse.no/getfile.php/135368->

[1583351187/Dokumenter/Dokumenter%202020/Rapport%204-fj%C3%B8rfe_web.pdf](https://www.agrianalyse.no/getfile.php/1583351187/Dokumenter/Dokumenter%202020/Rapport%204-fj%C3%B8rfe_web.pdf)

kravet på 20 ppm vil oppfattes av menneskelige sanser, men i per dag er det ikke vanlig å ha måleutstyr for å fastsette nøyaktig verdi.

3.2 Gjennomsnittsmålinger eller punktmålinger av gasskonsentrasjon

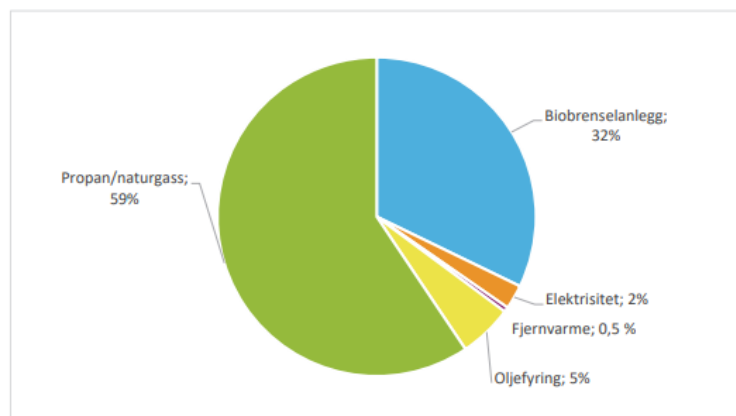
3.2.1 Kylling og kalkun

I hus med CO₂-overvåking er det denne gassen man styrer ventilasjon etter i tillegg til temperatur og luftfuktighet. Dersom computeren i fjørfehuset er stilt inn på maksimum CO₂ konsentrasjon på 3000 ppm vil det medføre at CO₂ verdien i all hovedsak ligger under 3000 ppm, men det vil likevel være noen topper der CO₂ vil være noe over 3000 ppm, f.eks. når fuglene våkner etter en mørkeperiode, dersom det kommer folk inn i huset, eller dersom temperaturen ute endrer seg mye på kort tid. Punktmålinger gjort på disse tidspunktene vil gi et uriktig bilde av normalsituasjonen. Ulike målere vil også kunne vise ulike verdier ettersom det er en viss feilmargin på måleutstyr.

Dersom man skal regulere ventilasjonen til kylling etter et vesentlig lavere CO₂-nivå, f.eks. 2000 ppm, er vårt anslag at normal ventilasjon må to- til tredobles. Det gir en formidabel økning i energiforbruk, særlig når det er behov for å tilføre huset ekstern varme. Hvis du øker ventilasjonen så drastisk når utetemperatur er -10 til -20 grader, vil det bli store utslag, også på trivselen i huset. Det vil føre til kald trekk på dyra og langs gulvet, noe om er svært uheldig. Det vil igjen føre til dårligere forhold på gulvet og vått strø.

Agrianalsyerapport nr 4 fra 2020 oppgir at 59% av fjørfekjøttproduksjonen bruker propan eller naturgass som hovedoppvarmingskilde. Ikke alle hus med propan eller naturgass som oppvarming har skorstein over tak. Brenning av propan i ovner inne i husdyrrommet er den rimeligste oppvarmingsløsningen i fjørfehus. Slike ovner slipper ut CO₂ til rommet og vil bidra til økt CO₂ for å holde temperaturen oppe. Særlig på de kaldeste dagene vil det å øke ventilasjonen for å kompensere for utslipp fra ovnene føre til lokale kuldeinnslipp i huset, som igjen krever økt bruk av ovner og påfølgende ny stigning av CO₂.

Figur 8.19 Hovedoppvarmingskilde til fjørfekjøttproduksjon. N=202

2

Ifølge Innovasjon Norge er det i hovedsak flis som brukes som energikilde i nye ventilasjons- og varmeanlegg i fjørfeproduksjonen, i tillegg til at det er montert en del varmegjenvinnere på ventilasjonen. En fullstendig utfasing av oppvarming ved bruk av propanbrenning direkte dyrerommene vil ta tid og krever store investeringer. Utfasingen er en omstilling Norges Bondelag og Norsk Fjørfeag ønsker velkommen av både klima- og dyrevelferdshensyn, men det har en betydelig kostnad og vil kreve gode støtteordninger gjennom Innovasjon Norge eller Bionova.

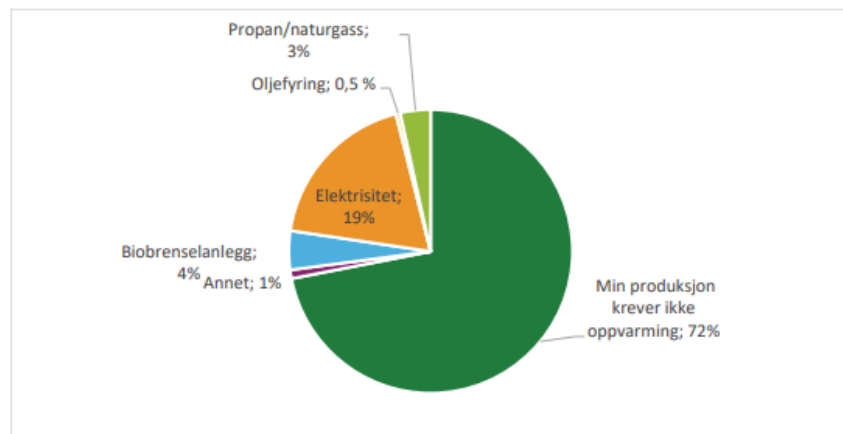
Kylling og kalkun har over tid hatt dyrevelferdsprogram med måling av tråputescore. Dyrevelferdsprogrammene har ført til store forbedringer i strøkkvalitet og fôr og dermed også redusert underlagets frigjøring av NH₃-gass til luften. Dette har resultert i både friskere føtter og bedre luftkvalitet. I kalkun- og kyllinghus er det mest vanlig å måle NH₃ til null.

² Fjørfebransjen i Norge, husdyrholdets vekstnæring, Agrianalyse 2020

3.2.2. Verpehøner

Ved eggproduksjon er den optimale temperaturen ca. 18-19 °C. Nyere driftsbygninger for verpehøns har lavt behov for tilskuddsvarme, og det er derfor ofte ingen ordinære varmeinstallasjoner i disse. I en Agrianalysereport fra 2020 angis det at 72% av verpehønebesetningene oppgir at de ikke har oppvarming i huset.

Figur 8.18 Hovedoppvarmingskilde i eggproduksjon. N=239

I dagens regelverk er det ikke angitt noen absolutt grense for hva som er uheldige konsentrasjoner av CO₂- eller NH₃-gass andre steder enn i forskriftens vedlegg 2. Gasskonsentrasjoner av både CO₂ og NH₃ kan variere mye mellom besetninger og årstider. Dersom et anlegg for verpehøner får utfordringer med å etterkomme de foreslåtte absolutte grenseverdiene i regelverket, er det ikke målestyret som er kostnaden ved regelendringen. For å sikre at gassverdiene aldri kan komme over de foreslåtte grensene vil det kreve store investeringer i enten varmeveksler eller varmeanlegg som kobles på ventilasjonsanlegget, og energiforbruket vil gå opp. Avhengig av valg av energikilde vil dette både bli kostbart og potensielt

En varmeveksler vil trolig kunne kompensere for et varmeanlegg på 100-140 kwt. Installering og innkjøp av varmeveksler koster anslagsvis kr 600 000,-. Nye varmeanlegg skal være grønne, og bioenergianlegg vil trolig koste fra kr 2 millioner. Hvilken løsning som er best hos hver enkelt avhenger blant annet av lokale klimatiske forhold (temperatur, solforhold og nedbør), andre energibehov på gården, tilgang til biogass/biobrensel mm. Det er stor vilje til grønn omstilling i landbruket, men omlegging har en betydelig kostnad og vil kreve gode støtteordninger gjennom Innovasjon Norge eller Bionova.

Norges Bondelag og Norsk Fjorfelag mener at regelverket bør stille krav om at dyrene kun unntaksvis kan utsettes for gasskonsentrasjoner høyere 3000 ppm CO₂ og 25 ppm NH₃. Det vil være behov for en overgangstid for å etterkomme kravet. Vi er mot et forslag om punktmålinger og absolutte grenseverdier som aldri kan overskrides.

4 Miljøberikelser til alle dyregrupper

4.1 Implementering av KSL-krav om miljøberikelser i regelverket

Vi støtter forslaget om å innføre krav om miljøberikelser til alle dyr. Som dere skriver i høringsbrevet ble miljøberikelser til kylling innført som et KSL-krav i 2019 etter en periode der miljøberikelser var varemottakerkrav. KSL-kravene for de ulike produksjonene fastsettes av faggrupper som består av representanter fra varemottakere og landbrukets faglag. Det var Faggruppe husdyr som tok krav om miljøberikelser inn i Fjorfestandarden i 2019.

Hvilke miljøberikelser de ulike dyregruppene har varierer. Norges Bondelag og Norsk Fjorfelag mener det er riktig med et regelverkskrav om at alle dyr skal ha tilgang til miljøberikelser som både ivaretar hygiene og biosikkerhet, og samtidig har en positiv effekt på dyrevelferd og dyra velger å bruke dem. Ordlyden i forslaget fra Mattilsynet bør endres slik at det kommer fram at miljøberikelser kan tilpasses dyrenes behov.

4.2 Vagler i rugeeggbesetninger

Det er full enighet om at særlig høner har en velferdsgevinst ved å kunne vagle seg. Derfor har nesten alle dyregrupper med vaglebehov allerede tilgang til vagle i norske fjørfehus. Det jobbes for å finne praktiske løsninger som vil gi alle fugler uavhengig av produksjonsform, vagletilgang på en slik måte at alle dyr i flokken kan vagle seg samtidig. For å finne de gode løsningene må forskningsinstitusjoner, produsenter og utstyrsleverandører samarbeide om denne typen forskning og utvikling. Animalia har en sentral rolle i slik forskning for den norske fjørfeæringa, og ser på ulike typer vagler, spesielt i foreldredyr.

I rugeeggbesetninger består innredningen av fôringsanlegg, vannrekker, plattformer og redekasser. Alt dette må plasseres hensiktsmessig i huset. Produksjonen av befruktede egg krever harmoni mellom haner og høner, og miljøet er spesialtilpasset for å oppnå denne harmonien. For rugeeggbesetninger finnes det per i dag ikke erfaringsbasert kunnskap eller tilgjengelige teknisk utstyr, som gjør at man kan tilby alle høns vagler uten at det går utover dyrenes bruk av annet utstyr. I kravet som foreslås av Mattilsynet skal alle fuglene kunne vagle seg samtidig på vagler som er plassert 50 cm over gulv/annen flate. For et hus med 7500 høner av slakterase, og vagleplass til hvert dyr på 20 cm, vil det innebære 1,5 km vagleplass. Er huset 74 m betyr det 21 vaglekker langs hele husets lengde. For å finne løsninger uten utilsiktede negative konsekvenser for produksjon og dyrevelferd, er det nødvendig med grundig uttesting før man innfører et slikt vaglekrav. Kostnaden med tiltaket må beregnes og vurderes før det kan tre i kraft.

For å kunne gjennomføre nødvendig testing og utvikling må testperioden gå over flere innsett. Driftsformen rugeeggproduksjon med innsett som varer ett år, gjør det nødvendig med lengre overgangstid enn produksjonsformer med kortere innsett. I praksis må testperiode må gå over flere år ettersom nytt utstyr må monteres i perioden mellom to innsett (nullstillingsperioden). I tillegg til testing må ferdig utviklede løsninger produseres og monteres i alle hus.

Norges Bondelag og Norsk Fjørfeag mener at en testperiode over flere år er nødvendig for å kunne utvikle tekniske løsninger, teste, produsere og montere vagler som tilfredsstiller kravene Mattilsynet foreslår i forskriftsutkastet.

Med vennlig hilsen

Elektronisk godkjent, uten underskrift

*Norges Bondelag, Sigrun Pettersborg
Norsk Fjørfeag, Ingunn Øderud*

*Anja Lillehaug
Trude Hegle*